

Els substantius irregulars

Entre els diversos substantius irregulars, o noms que presenten alguna irregularitat en la seva flexió, cal destacar per la seva freqüència els següents substantius heteròclits, que com el seu nom indica presenten arrels diferents en la seva declinació.

enunciat	arrels	
Ζεύς, Διός, ό: <i>Zeus</i>	Ζευ-	Δι-
γυνή, γυναικός, ή: <i>dona</i>	γυνη-	γυναικ-
κύων, κυνός, ό: <i>gos</i>	κυον-	κυν-
χείρ, χειρός (ο χερός), ή: <i>mà</i>	ναυ-	νηυ-
ναῦς, νεός, ή: <i>nau, vaixell</i>	χειρ-	χερ-
υῖός, υῖοῦ / υῖέος, ό: <i>fill</i>	υιο-	υιε-

Ζεύς, Διός, ὄ: *Zeus*

Ζευ- (< Dieu-) i Δι- (< Diu-)

nom sg	ὄ	Ζεύς	< Δ <u>ι</u> ευ-ς
voc sg	–	Ζεῦ	< Δ <u>ι</u> ευ-Ø
ac sg	τὸν	Δία	< Δ <u>ι</u> α
gen sg	τοῦ	Διός	< Δ <u>ι</u> ο-ς
dat sg	τῷ	Δί	< Δ <u>ι</u> -ι

nom sg	ὄ	Ζήν	= Ζην-Ø
voc sg	–	Ζεῦ	= Ζευ-Ø
ac sg	τὸν	Ζῆν / Ζῆνα	= Ζην-Ø / = Ζην-α
gen sg	τοῦ	Ζηνός	= Ζην-ος
dat sg	τῷ	Ζηνί	= Ζην-ι

El substantiu Ζεύς, Διός, ὄ: *Zeus* té dues arrels, Ζευ- i Δι-, que procedeixen de sengles arrels indoeuropees **dieu-* i **diu-* (i que respectivament es troben en les paraules llatines *de-us* i *div-us*). En el nominatiu i vocatiu singulars l'arrel Διευ- va canviar a Ζευ- (el canvi del grup δι- inicial a ζ- és una constant), mentre que per als altres tres casos (aquest paraula no té plural) l'arrel Διυ- va perdre la -υ- en posició intervocàlica.

Per a Zeus ambé hi ha les formes d'arrel Ζην- de la segona taula.

γυνή, γυναικός, ἡ: *dona*

γυνη- i γυναικ-

nom sg	ἡ	γυνή	= γυνή-∅
voc sg	–	γύναι	< γύναικ-∅
ac sg	τήν	γυναῖκ-α	= γυναικ-α
gen sg	τῆς	γυναικός	= γυναικ-ος
dat sg	τῇ	γυναικί	= γυναικ-ι

nom pl	αἱ	γυναῖκες	= γυναικ-ες
voc pl	–	γυναῖκες	= γυναικ-ες
ac pl	τάς	γυναῖκας	= γυναικ-ας
gen pl	τῶν	γυναικῶν	= γυναικ-ων
dat pl	ταῖς	γυναιξί(ν)	= γυναικ-σι(ν)

El substantiu γυνή, γυναικός, ἡ: *dona* té dues arrels, γυνη- i γυναικ- (aquesta última present per exemple en *gynec·o·log·ia*), la primera de les quals apareix només en el nominatiu singular, mentre la segona es manté inalterada en la resta del casos menys en el vocatiu singular, on perd el so ...κ- final (γύναι < γυναικ-∅), i en el datiu plural (γυναιξί[v] < γυναικ-σι[v]), on es produeix la fusió habitual en ξ de les consonants oclusives guturals seguides de sigma (γ, κ, χ i també σσ o ττ + σ).

χείρ, χειρός / χερός, ἦ: *mà*

χειρ- i χερ-

nom sg	ἦ	χείρ	= χειρ-∅
voc sg	–	χείρ	= χειρ-∅
ac sg	τὴν	χεῖρα / χέρα	= χειρ-α / χερ-α
gen sg	τῆς	χειρός / χερός	= χειρ-ος / χερ-ος
dat sg	τῇ	χειρί / χερί	= χειρ-ι / χερ-ι

nom pl	αἱ	χεῖρες / χέρες	= χειρ-ες / χερ-ες
voc pl	–	χεῖρες / χέρες	= χειρ-ες / χερ-ες
ac pl	ταῦς	χεῖρας / χέρας	= χειρ-ας / χερ-ας
gen pl	τῶν	χειρῶν / χερῶν	= χειρ-ων / χερ-ων
dat pl	ταῖς	χερσί(ν)	= χερ-σι(ν)

El substantiu χείρ, χειρός (o χερός), ἦ: *mà* té dues arrels, χειρ- i χερ- (la primera present per exemple en *quir·o·mànc·ia*), de les quals la primera apareix sempre en els casos nominatiu i vocatiu singulars i la segona sempre en el cas datiu plural, mentre que per al resta del casos hom po trobar indistintament una o altra arrels.

κύων, κυνός, ό: gos

κυον- i κυν-

nom sg	ό	κύων	< κυον-∅
voc sg	–	κύον	= κυον-∅
ac sg	τὸν	κύνα	= κυν-α
gen sg	τοῦ	κυνός	= κυν-ος
dat sg	τῷ	κυνί	= κυν-ι

nom pl	οἱ	κύνες	= κυν-ες
voc pl	–	κύνες	= κυν-ες
ac pl	τούς	κύνας	= κυν-ας
gen pl	τῶν	κυνῶν	= κυν-ων
dat pl	τοῖς	κυσί(ν)	< κυν-σι(ν)

El substantiu κύων, κυνός, ό: gos té dues arrels, κυον- i κυν- (aquesta última present per exemple en *cín·ic*), la primera de les quals apareix en els casos nominatiu i vocatiu singulars (en el primer dels quals es produeix l'allargament de la última vocal de l'arrel, un tret aquest característic del substantius i adjectius d'arrel acabada en consonant nasal, en ...ντ- i en consonant líquida), mentre la segona es manté inalterada en la resta del casos, menys que en el datiu plural (κυσί[ν] < κυν-σι[ν]), on es produeix la caiguda habitual de ν davant sigma (tret aquest característic del substantius i adjectius d'arrel acabada en consonant nasal)

ναῦς, νεῶς, ἡ: nau, vaixell

ναυ- i νηυ- (< ναυ-)

nom sg	ἡ	ναῦς	=	= ναυ-ς
voc sg	–	ναῦ	=	= ναυ-∅
ac sg	τὴν	ναῦν	=	= ναυ-ν
gen sg	τῆς	νεῶς	< νη-ος	< νηυ-ος
dat sg	τῇ	νηί	= νη-ι	< νηυ-ι

nom pl	αἱ	νηῖες	= νη-ες	< νηυ-ες
voc pl	–	νηῖες	= νη-ες	< νηυ-ες
ac pl	ταῦς	ναῦς	=	= ναυ-ς
gen pl	τῶν	νεῶν	< νη-ων	< ναυ-ων
dat pl	ταῖς	ναυσί (ν)	=	= ναυ-σι(ν)

El substantiu ναῦς, νεῶς, ἡ: *nau, vaixell* té dues arrels, ναυ- i νηυ- (la primera present per exemple en *ναυτικ*, que prové de l'adjectiu ναυτικός, -ή, -όν derivat d'aquest substantiu). L'arrel ναυ- es manté en els casos en què no es produeix una acumulació de vocals en afegir-se les terminacions, la qual cosa passa en el nominatiu i vocatiu singulars i en l'acusatiu i el datiu plurals (el primer d'aquests dos últims casos es forma afegint tan sols -ς i no -ας com a desinència, de manera que nominatiu singular i acusatiu plural resulten iguals). En la resta de casos es dóna l'arrel νηυ- (potser una transformació de l'arrel ναυ-), que experimenta en tots la caiguda de la vocal -υ-, intervocàlica en afegir-se les terminacions de cas, i a més en el genitiu singular el canvi de *ē* llarga η a *e* breu ε per una metàtesi (o intercanvi) de quantitat entre les vocals en contacte, de manera que de νηυ-ος es passa a νη-ος i després a νέως (mentre que en el genitiu plural hom troba que per analogia amb el genitiu singular s'ha passat de νηυ-ων a νη-ων i després a νεῶν).

υῖός, υἰοῦ / υἰέος, ὄ: *fill*

υἰ-ο-/υἰ-ε- i υἰε- (< υἰευ- ?)

nom sg	ὄ	υῖός	= υἰ-ο-ς
voc sg	–	υἰέ	= υἰ-ε- Ø
ac sg	τὸν	υἰόν	= υἰ-ο-ν
gen sg	τοῦ	υἰοῦ / υἰέος	υἰο... / = υἰε-ος
dat sg	τῷ	υἰῷ / υἰεῖ	υἰο... / < υἰε-ι

nom pl	οἱ	υἰοί / υἰεῖς	υἰο... / < υἰε-ες
voc pl	–	υἰοί / υἰεῖς	υἰο... / < υἰε-ες
ac pl	τούς	υἰούς / υἰεῖς / υἰέαας	υἰο... / < υἰε-ες / = υἰε-αας
gen pl	τῶν	υἰῶν / υἰέων	υἰο... / = υἰε-ων
dat pl	τοῖς	υἰοῖς / υἰέσι(ν) / / υἰεῦσι(ν)	υἰο... / = υἰε-σι(ν) / = υἰευ-σι(ν)

El substantiu υῖός, υἰοῦ / υἰέος, ὄ: *fill* té dues arrels, uan primera υἰ-ο-/ε- (en realitat, arrel + vocal temàtica) i una segona υἰε-, i ofereix dues declinacions paral·leles, l'una amb la primera arrel i com un substantiu de la 2a declinació i l'altra amb la segona arrel i com un substantiu de la 3a declinació, però només a partir del genitiu singular i amb algunes particularitats:

- en aquest genitiu singular υἰέος no es produeix la contracció esperable de ε+ο en ου (com s'esdevé per exemple en ἄλγους, que procedeix de la forma ἀλγε-ος, i aquesta al seu torn de la forma ἀλγεσ-ος)
- en el nominatiu, vocatiu i acusatiu plural pot donar-se la mateixa terminació -ες per als tres casos, i la contracció característica de ε+ε en ει (com passa amb el nom πῆχυς: πῆχεις < πῆχε-ες), o bé només la mateixa terminació -ες per als dos primers casos i la terminació característica -αας per a l'acusatiu plural (com passa amb el nom βασιλεύς: βασιλέας < βασιελευ-αας)
- en el datiu plural existeix tant la forma υἰέ-σι(ν) com la forma υἰεῦ-σι(ν), per la qual cosa hom pot considerar l'arrel υἰε- com el resultat d'una primera arrel υἰευ- que hauria perdut la -υ- quan aquesta anava seguida de vocal, en els casos compresos entre el genitiu singular i el geniu plural, i que no l'hauria perdut,

per no anar seguida de vocal, en el datiu plural, de manera que s'hauria arribat a la forma $\upsilon\acute{\iota}\epsilon\text{-}\sigma\iota(\nu)$ per analogia amb els casos anteriors.